

להבות אש קודש

לקט מתורתם של קדושי ושרידי השואה פרשת וישב וחנוכה

יוסף התגלמות תהלוכות ישראל לדורותיו¹

הרב **יחיאל יעקב ויינברג** זצ"ל בעהמ"ח שו"ת **שרידי אש** כותב בספר **לפרקים** (מאמר: תולדות יעקב – יוסף) על דמותו של יוסף כמראה דמותה של האומה הישראלית במהלך הדורות, וזלה"ק:

מעוף עינינו הנופל על אישיותו המורכבת של יוסף הצדיק ועל מרוץ חייו, חש בה את תמונת גורלו של עם ישראל המפוזר בין האומות. יש בה מן העגום שבגלות ויש בה מיופיה, אתה רואה את קרני האור והינדך מרגיש את הצללים. יוסף הוא עם ישראל בזעיר אנפין. נשמתו – תמונת נשמתנו. הכח והעוז שבנשמת יהודי הגלות, המרגיות הקשה לאין שיעור הממלאה אותה ועולה על גדותיה, כל אלה סימנים מובהקים הם לטיפוס זה של יוסף הצדיק, וכך גם סדרי חייו. הגורל משתעשע בו, מעלה אותו עד רום הפסגה ומורידו בן רגע עד תחתית התהום. הלוא כך אנהנו בזרם החיים של אלפי שנות גלותנו.

יוסף היה הבן האהוב על אמו ועל אביו, תפלות אין קץ ודמעות רותחות של אמו האומללה הכריעו ברצון הבורא ויוסף נולד, בן פורת² לשמחת אמו ונחמתה. הוא נעשה לתוכן חייה, לשכר ימי הבכי שעברו. ולא רק בעיני אמו הוא בן פורת, גם אביו אהבו מכל בניו. אהבתו והמלת האב על בניו כאילו מתרכזות בבן הקטן הזה. הוא שואף לראות בו את הנבחר מכל בניו, רוצה לראותו מופת, לו, וליתר בניו ולכל זרע אברהם, ולא רק מופת אלא **יורש נחלת נשמת אביו**. כל החזיונות הקדושים של אבי האומה יעברו לבן זה ויתגשמו ויפתחו בו. הוא מוזק את נשמתו, מייפה אותה שתהיה תמיד במלוא זהרה, ודואג גם לחיצוניותו. מלבישו כתונת פסים, **כי כתונת כזו צריכה לעטוף את הגוף הנושא בקרבן את נשמת יוסף**, הבן האהוב לאמו ולאביו.

זהו תוכן ימי נעוריו של יוסף. משמעותם אושר מתמיד? לא ולא! האושר החיצוני ההומה סביבו אינו יכול לשתק את קול הקריאות הפנימיות השוללות את מנוחתו הפנימית...הוא רואה את עני אחיו...הוא יוצא נגדם...[ובהמשך כתוצאה משנאה זו] ידיו העדינות המפונקות נהפכות לידי עבד, יורד כעבד לארץ המומאה – מצרים. הוא יורד שמה עוול נעשה בו, על שום מה? על שום שנלחם נגד העוול להציל את אחיו בני השפחות מהכיניו הנורא 'עבד' [עפ"י רש"י עה"כ ויבא יוסף את דבתם רעה – מגיד לאביו...מזולזין בבני השפחות לקרותן 'עבדים'] **הוא נעשה עבד לא רק בכינוי אלא גם במציאות**.

הוא עומד ברגע המכריע בחייו, היקבל עליו עול העבדות עם פריצותה וירד לטמיון לנצח? דמות אמו הקדושה³ שהורידה אותו בדמעותיה מעולם האצילות למען עשותו 'מופת' איש הפסים, ודמות אביו הקדוש בחר שבאבות שהיה זיו איקונין שלו דומה לו, דמות זו תעמוד לפניו ותכריחהו ללכת על אף השפלות והעבדות בדרך המובילה למעלה, אל מקום ששם שוב יהיה מופת. הכרה זו ממלאה את נפשו והוא הולך בדרך עם ישראל בגלות – דרך היצירה והבנין במקום שיש רק כשלון וסתירה, הדרך של אי איבוד התקוה.

¹ תחילת עריכתו בכ"י בכסלו יום אזכרתו של מו"ר הרב דוד ב"ר חיים (פוקס) זצ"ל, הרב יצחק הוטנר זצ"ל, בכ"ד בכסלו יום פטירתם של הרב חזקיהו מדיני הישדי חמד', והרב אהרן יהודה לייב שטיינמן זצ"ל.

² בן פורת יוסף (בראשית ויחי מ"ט כ"ב) פירש רש"י בן חן... בן פורת עלי עין פירש רש"י וזלה"ק: חנו נטוי על העין הרואה אותו.

³ ירושלמי הוריות (פ"ב ה"ה) ואף איקונין של רחל ראה. אוקיר טובה למו"ר הרב יעקב פישר שליט"א שלימדני זאת.

הוא זר בארץ, מנהגיה ושפתה... בבית פוטיפר הוא בראשונה עבד פשוט על יד הריחיים, כתונת הפסים נעלמת מגופו והוא עובד... בצדק ובאמונה, לשמחתו ולשמחת אדונו... עין האדם תראה בו את העבד ככל עבד מצרים, הכנעה, קבלת מרות אין קץ... אין לו צרכים... שאיפות, הכל מסתובב סביב הצלת החיים ולפיו בני המעיים. זאת תראה עין אדם פשוטה, אבל עין אדם הכוחנת שזכתה להכנס לפני ולפנים של מסתורי הנשמה הישראלית, עין זו תראה שם לא הכנעה שתפקידה לקבל לחם בעד הכרם, היא תראה שם את הדבר הכי אופייני לנשמת ישראל – את הנאמנות העברית, את השאיפה והצורך הפנימי להשאר נאמן לאותו האיש ששם אמונו בו. את האמון הזה לא רצה יוסף לאכזב. הוא סבל במנוחה תנאי חייו הנוראים, נתן להכניע את ערפו – ושתק. וביטול זה הוא שיקוי לעצמות ישראל הנרדף והכוזב בגוים...

אבל וגם נשמת ביטול זו תתרגש ותעלה קצף על גדותיה. היא הורסת חומות ונלחמת בקול קריאה הבוקעת שמים, כי להגן על קדשיה היא קמה. הגוף נכנע, והנשמה רואה את הכיעור שבה ניתן גופה ושוקת, אבל היא מתעוררת כארי בראותה את קדשיה מחוללים. היא יודעת טיבה של מסירות נפש.

ורגע כזה בא בחיי יוסף העבד. הוא נשא חן בעיני אדונו וזה נתן את ביתו והונו בידי היהודי. יש לו אמון ב'בחור' היהודי הזה. אבל אשתו הנסיכה המצרית הפרוצה אינה רואה ביוסף את האיש הישר לאין ערך, היא רואה את יפי גופו ואינה בושה להורות על זה בדיבור גם ומעשה הצוף. עבד אחר לא מזרע אברהם, נוח היה לו בפריצות זו והיה נופל בידי הרשעה, אבל יוסף, אחר הוא. בשאט נפש הוא מביט על גבירתו... הוא דוחה בשתי ידיו לא רק משום שרוצה להשאר בטהרו... הוא דוחה אותה... ברצותו להשאר נאמן לאדונו שנתן בו אמונו. הוא עבד אבל הוא איש ישר, אף נגד המצרי שמוף הטומאה. כי הוא עבדו. וכך לשון הכתוב (בראשית ל"ט ח'): הן אדוני לא ידע אתי מה בבית וכל אשר יש לו נתן בידי... ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת... לא תוכחת מוסר של הצדיק על דבר פריצות נוראה... יש כאן, אלא דברים פשוטים של עבד עומד בישרו ונאמן לאדונו... הדברים האלה הם בעיני גבירתו קלת הדעת, כפמפוט. היא אינה יודעת מה זה צדק, ומה זה אמון. ורוצה לאכזף את עבדה לרצונה. נשארת ליוסף רק דרך אחת – המנום...

וכמה מן הגבורה המוסרית והעז הנפשי יש בניסה זו, עד שהז"ל דרשו (בראשית רבה פ"ז ח') שמעון איש קטרון אמר: בזכות עצמותיו של יוסף, נקרע הים לישראל, זהו שנאמר (תהלים קי"ד) הים ראה וינס, בזכות ויעזב בגדו בידה וינס (בראשית ל"ט י"ב). גבורתו המוסרית של הנם הזה, הפילה מורא ופחד על איתני הטבע. הים ראה וינס – מפני הנם הזה.

נמשם, מנוסתו, הוא מובל לבית האסורים ויוסף יורד בראש מורם ובשמחה פנימית על נצחוננו אל הבור, והנו כלוא שם שתיים עשרה שנה. הלום מוציא את בעל החלומות מבית אסוריו, הלום נעוריו אשר אביו הטוב שמרהו בלבו וציפה ליום הגדול שבו יתגלה לעיני כל בשר.

אנשים נאורים מתלוצצים בחלומות, אין מאמינים במציאותם [חלק מהמדע] כופר בהם, אבל מדע לחוד ומציאות יהודית לחוד. **המדע תפקידו לפתור את מה שעבר בעולם מה שיש בו, החלום היהודי טומן בחובו את נבואת הבא, את שירת העתיד.** אנו עם החלומות! כל חיי עמנו מסוף העולם ועד סופו הלום הם, הלום עם חזיונות יפים ומכוערים. וגם עברנו הקרוב הגשמת חלומות, וכך גם הוציא את יוסף לדרך חדשה, לדרך המובילה אל היכלי מלכים.

ושם בהיכל הוא נסיד שלקה את רסן הממשלה, לתוך ידו בחזקה ועל פיו יעשה הכל. **כי תכונה מודית בנפש היהודי היא, שיכול להסתגל לכל תנאים ולשמור על נפשו... יאמרו הרי כאן הסתגלות יהודית טיפוסית, לא כן. הרי לפניך הגאונות היהודית כשהיא מצטרפת ללהב מוסרי עליון, עבדות ומלכות הם צורות למילוי התפקיד שהוטל עליו מן השמים.**

ושוב הוא "מאושר" במרצו ובכשרונותיו ובחסד ה' השפוך עליו הגיע יוסף אל המעלה העליונה בסולם החברה... חלומותיו מאותם הימים שעוד היה ילד תמים בבית אביו – מתקיימים... בכל מקום שהוא פונה הכל כורעים ומשתחוים לפניו... אבל גם עכשיו איננו מאושר, ולא די בזה הוא ממש מרגיש את עצמו אומלל, כי דוקא בעמדו על מרום הפסגה ובהעיפו בעין הנשר שלו על הארץ המשתמחת לרגליו, דוקא עכשיו הוא

רואה שהוא בגלות, יהודי בגלות! היהודי הראשון שגלה מארצו וטועם טעמים של חיי יהודי בגלות, גלות מצרים. המקום שעומד עליו, זר הוא, הארץ הנהנית מיגיע מוחו וכשרונותיו – ארץ זרה היא... וכך חי לו המשנה למלך, חיי זוהר היצוני, וכאב פנימי – כאב על המצאו בגלות. [העין החיצונית לא תבחין בזאת] איפה היא העין שתדע לראות ולהסתכל בנשמתו של יהודי אסור באויקי הגלות...

כך לקראת סוף ימיו הוא מצוה את בני עמו: פקד יפקד! הוא רואה בעיניו את היום הגדול, יום הגאולה הולך ובא, וגם הוא רוצה להיות בין המאושרים שיזכו לגאולה, הוא מצוה לאחיו שיעלו את עצמותיו מזה. הם יהיו מאושרים ממנו, הם יוכלו להיות על אדמת הלאום ולהקדיש כוחותיהם לעמם.

בשלל של צבעים עברו לפנינו חיי יוסף... דרך השינויים התמידיים, את העליות ואת הירידות. אבל דבר אחד לא חסר בכל אותן ההופעות: האופי היהודי של יוסף – האחריות הגדולה למילוי חובות. וכך הוא תמיד היהודי, בהיותו בכבלי ברזל הוא הגיבור היהודי, הענק של הגבורה והכח המוסרי, ובהיותו בכבלי זהב, נתון לתפארה בהיכל המלכים – הנהו היהודי שהוחה הקומת, לא שכח את יהדותו ואת גלותו והנהו, שפל בך ועניו. גבור בלבוש עבדות, עבד בלבוש מלכות.

עם ישראל לא שכח את תמונת ה'בן פורת'. תמונתו של יוסף הצדיק, ראשון לגבורי הגלות, שנים על שנים עברו בהתחרות להרכות את צרות ישראל, משנה לשנה אדמו יותר מימי הנילוס מדם הללי ישראל, ושכח הנוגש הפכה את כל החיים לחיפוש תבן ולבנים... האישיות המזהירה של יוסף מאבדת את צורתה הממשית, ונעשית אנדה. אבל למטה בתהום הנילוס עומד ארונו של יוסף ומחכה ליום פקודה. יגיע היום וקרני אור יזרחו לישראל, קרני אור גאולה, אז יעלה זכרון יוסף לפנינו ואז יעלו מימי הנילוס את הפקדון השמור בתוכם. זכרון יוסף יזחיר כשמש בצהריים, והם בניו ואחיו, ובניהם ובני בניהם, הם כולם יראו שנשמתם לא נמסרה לזרים, רק כחותיו הגופניים היו לקרבן למו. את מיטב נשמתו, את האמונה בגאולה, ביום פקודה, את הלב היהודי עם כל היופי והטרגי שבה, מיטב נשמתו זה השאיר להם ירושה, להם ולא לאחרים. למען הכטיח את קיומם גם לעתיד רחוק, לעתיד שבו יציץ ופרח ישראל, ומעם המצרים ישארו רק שרידי הפירמידות, ומעם ישראל – מיליונים יהיו וישבו לארץ אבותיהם...

ארבעים שנה השתרע לפני אחי יוסף ובניו המדבר. במדבר שמם זה הלכו, כי בא יום פקודה, היום שאהיהם הגדול בעל החלומות חלם עליו והזה אותנו. ושני ארונות בידיהם, ארון הפקודה של יוסף – סמל הגאולה מבית עבדים, וארון הברית – סמל הגאולה מהעבדות הרוחנית. שני ארונות הלכו איתם וישמרום בדרך והם הלכו לצד הארונות וישמרום בדרך, כי נימים פנימיים נימי נפש עברו מבלי להיראות לעין בין שני הארונות. דרך החיים של יושר וצדק, של רחמים ואמונה המותוות ע"י ארון הברית נולדה כתוצאה מאותו המופת לדרך חיים של אמונה, ששרידיו נמצאים בארון ה'בן פורת'...

אנו עשירים בגבורה... רבים מיני גבורתנו... יש בנו גבורה של השמונאים, גבורה הנלחמת בשם ה' ברעש מלחמה ובתרועת נצחון, זאת היא גבורתנו בישבנו על אדמת לאום, אבל יש בנו גם גבורה צנועה בלי צלצול נחושתיים, גבורה של יושר וצדק ואמון, זאת היא גבורתו של יוסף – גבורת הגלות. במלחמתנו... נגד עריצי עולם לשמירת קיומנו ופיתוח ירושתנו הרוחנית, במלחמתנו זו נלך בדרך האורה של ה'בן פורת' וגבורה זו תעזרנו להחזיק מעמד, עד בוא יום הפקודה. עכ"ל הרב יחיאל יעקב ויינברג זצ"ל.

4 הרב יחיאל יעקב ויינברג זצ"ל (תרמ"ה – ד' בשבט תשכ"ו) בעהמ"ח שו"ת שרידי אש. מגדולי התורה בדור שלפני השואה, אישיות מיוחדת ורב גונית. נולד בפולין, בשנות ילדותו התגורר במקום מושבו של הרב אליהו ברוך קמאי זצ"ל, שלימים נתמנה לראש הישיבה ורבה של מיר. גאונותו של הרב ויינברג באה לידי ביטוי בשנות ילדותו, כאשר הקשיב לשיעורו של הרב קמאי, וכשהרב שאלו, האם הוא מבין? ענה שכן אבל יש לו קושיה בנקודה זו וזו. הרב קמאי השתומם, באשר הלומדים הותיקים כבר איבדו את היחוס המקשרי בשיעור הלמדני, והילד שואל כהלכה, מאז למד אתו בקביעות, וכשנקרא לשמש כראש הישיבה במיר נטל את יחיאל יעקב אתו. ממיר עבר לסלבודקה שם הכיר את הרב משה מרדכי אפשטיין זצ"ל ולרב נתן צבי פינקל ה'סבא' מסלבודקה. במיר היה חברו של הרב אליעזר יהודה פינקל חתנו של הרב אליהו קמאי, ששימש לאחר מכן ג"כ בראשות הישיבה במיר. בהיותו צעיר לימים נתמנה לרב בעיר פילוויסקי שבליטא. כאן החל עבודת קודש בציבור. הקים 'קבוץ' לבני תורה צעירים ובעלי כשרון, והדריכם בנתיבות התלמוד. הצטרף לאגודת ישראל. כתב מאמרים תורניים בקובץ 'גדיל תורה' אותו ערך הרב איסר זלמן מלצר זצ"ל (לימים עלה לירושלים)

לאחר מלחמת העולם הראשונה (הסתיימה בתרע"ח) עבר לגרמניה. שם שימש ברבנות באחת הקהילות בברלין, וכשנפטר בדמי ימיו הגאון הרב אברהם אליהו קפלן זצ"ל מילא מקומו בבית המדרש לרבנים בברלין, אותו יסד הרב עזריאל הילדסהיימר זצ"ל (תלמידו

ראובן ויהודה – הבדל בין בחירה פרטית לבחירה של מנהיג

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַחֲיוֹ מַחֲפָצֵי כַי נִהְרָג אֶת־אֶחָיו וְכַסִּינוּ אֶת־דַּמּוֹ. לָכֵן וְנִמְקְרְנוּ לְשִׁמְעָאֵלִים וְיִזְכְּרוּ אֵלַי תְּהִי־לִי כִּי־אֶחָיו בְּשָׂרְנוֹ הָיָא וְיִשְׁמְעוּ אֶחָיו. (בראשית ל"ו כ"ו-כ"ז)

הרב מרדכי וינקלר⁵ זצ"ל מבאר פירוש מעמיק ובהתבוננות למרחקי זמן בביאור פרשה זו, ואלו דבריו בספרו **לבושי מרדכי עה"ת**:

ובתרגום אונקלוס: 'וקבילו מיניה'. ובמדרש (בראשית רבה פ"ד י"ז) איתא דבאותה שעה עשו אותו מלך עליהם, עיי"ש.

וצריך ביאור מהו העצה הגדולה בדבריו הללו שקבלו ממנו, ועוד הכתירו אותו בעבור זה למלך על ראשם. ותו, הלא גם ראובן דיבר כדברים האלו באמרו 'לא נכנו נפש...אל תשפכו דם...ויד אל תשלחו בו' (בראשית ל"ז כ"א-כ"ב) ולא מינו אותו למלך.

[ההבדל בין ליסטים למלכות שנוכשת]

ויש לומר בהקדם לבאר מפני מה מקובל בכל העולם שכיבוש מלחמה הוא קנין וחזקה גמורה, וכן הוא עפ"י דיני התורה כמו שאמרו הו"ל (עיי' גיטין ל"ח ע"א) עמון ומואב טיהרו בסיחון, וכתבו התוספות (שם ד"ה אבל) דמירי בחזקה של כיבוש מלחמה, עיי"ש. הלא כל מלחמה הוא מעשה ליסטים מזויין שנוטל בכח הזרוע מה שאינו שלו? אמנם החילוק הוא, שלסטים אינו אלא אדם יחיד וגבר אלים, ואילו מלחמה נעשית ע"י אנשים רבים. וההבדל ביניהם, כי ליסטים הומד מה ששייך לאחרים ובבחירתו הרעה הוא הומס ועושק את זולתו בלי שום צדק, ולא כן המלחמה שע"י המלכות וחיל עם רב יש לה סיבה מוצדקת לפי דעתם, כי וודאי החליטו להלחם ולכבוש מחמת מעמים ונימוקים שונים שיצדיקו את מעשיהם, ולכן הוי כיבוש מלחמה, חזקה גמורה.

[ההבדל בין בחירה של יחיד, לבחירה של מלך]

של הרב **ערוך לנר**) בית מדרש זה היה מגדלור ועוגן ההצלה הרוחנית של יחדות גרמניה, שיחודה היה בכך שעם עיסוקם בהשכלה כללית, שמרה על קדושת הגחלת היהודית בעצמת טהרתה. עם עלייתו התעלה גם ונחשב כאחד מהפוסקים לשאלות שהופנו אליו מרחבי העולם. כשגדולי עולם ביקרו בברלין סרו למעונו ביניהם, הרב אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד, רב חיים עוזר זצ"ל. בימי השואה גלגוליו היו קשים ומיוסרים אך גם 'זכה' לטיפול מיוחד מהגרמנים ימ"ש, בהיותו בנתינות גרמנית הובל לכלא מיוחד שעל תקופה זו כתב בספר **יד שאול** (ספר זכרון לתלמידו **שאל ויינגורט**): עם כניסתי למבצר ווילצבורג התחילה פרשה חדשה בחי, זכיתי סוף סוף להכנס לשורת המעונים על קדושת שמו יתברך [לאחר חיי הסבל בטון]. על פרשה זו, על עינויי הגוף והנפש אני מדלג...**עכ"ל הרב ויינברג**. לאחר שחרורו ומאמצים רבים, קבע מקומו במונטרה שבשוויץ בבית תלמידו מבית המדרש לרבנים בברלין הרב **שאל ויינגורט**, שהיה בבית מדרשו של הרב **אליהו ירחמיאל בוצ'קו** (תלמיד הסבא מנובהרדוק) הישיבה נקראה **עץ חיים**, ובה בתקופת המלחמה ולאחריה, הסתופפו גדולי עולם ביניהם הרב **שטיינמן** זצ"ל, הרב **ולבה** זצ"ל. תלמידו האהוב שהזמינו לביתו נהרג בתאונה מחרידה בהיותו צעיר לימים.

בד' שבט נאסף גם הרב ויינברג לעמיו, אך הועלה ונקבר בארץ ישראל בירושלים. לא זכה להעמיד משפחה, אך הקים עולם של תורה, וספריו שמפארים את כותל המזרח של עולם התורה, בכרכי **השו"ת שרידי אש**. בנו של הרב **שאל ויינגורט**, הרב **אברהם אבא ויינגורט** שליט"א ממשיך את שושלת התורה של הרב ויינברג אותו הכיר ועל ברכיו גדל בשוויץ, בההדרת הספרים ובהוצאת מאמרי הגותו המיוחדים בספר **'לפרקים'** וכן עריכת חדושי על הש"ס **חידושי שרידי אש** (ג"ח). **זכרונות שרידי אש** – פרקי זכרונות ושיחות של הגאון על מפגשיו עם גדולי עולם ומאורעות חייו. כמו"כ יצאו בארה"ב שני כרכים **כתבי הגאון רבי יחיאל יעקב ויינברג זצ"ל**. (מלך שפירא תשס"ג).

הרב **אברהם אבא ויינגורט** שליט"א מלמד (נוסף למקומות אחרים) בישיבת **היכל אליהו בכוכב יעקב** שבנו של מייסד הישיבה בשוויץ עלה לארץ ישראל עם הישיבה, וכיום נכדו עומד בראשה, הרב **דוד בוצ'קו** שליט"א. פרטים נוספים על סיפורה המיוחד של ישיבה זו, שתולדות הרב **ויינברג** שזורים בין דפיו, ניתן לקרוא בספר **מנובהרדוק דרך מונטרה לירושלים** (חיים שלם ירושלים תשע"ו)

⁵ הספר **לבושי מרדכי עה"ת ומועדים** בשני כרכים יצא לראשונה מכת"י ע"י הרב **יצחק פנחס פריינד** (ברוקלין תשע"ט)

הרב **מרדכי לייב וינקלר** (תר"ה-תרצ"ב) מגדולי רבני הונגריה בתקופה שלפני השואה, נחשב מעמודי ההוראה. למד אצל תלמידו של **החת"ם סופר** הרב **יצחק אהרן לנדסברג** זצ"ל, ושרשי תורתו ושיטתו של החת"ם סופר נקבעו באישיותו. תשובותיו בהלכה נכתבו בשו"ת **לבושי מרדכי** שיצא לאור עוד בחייו. בתשע"א יצאו מחדש כל חלקי השו"ת בד"כ. כמו"כ חידושי למסכתות הש"ס נערכו אף הם מחדש. נפטר ב"י בתמוז תרצ"ב. היתה לו בת יחידה שהתחתנה עם הרב **יוסף צבי דושינסקי** זצ"ל שלימים נעשה רבה של **העדה החרדית בירושלים**, אך ממנה לא נולדו ילדים, (הרב דושינסקי נישא בשנית ומזוג זה נולד בן יחיד) וזכרו בעולם זוהי תורתו. ופיתרתו סמוך לשואה, לכן הבאתי מדבריו בחיבור זה.

אכן שרש הדברים הוא, כי הבחירה שנתן הקב"ה ביד כל אדם לעשות כטוב בעיניו, היא רק לאיש פרטי, ולכן בידו משפט הבחירה להיות פונה לרשעו וללסטם את הבריות כרצונו ללא הצדקה. אך לא כן הוא אצל מושלים ורוזני ארץ, ומקרא מלא נאמר (משלי כ"א א') לְבַמְלֶךְ כְּיָדָהּ עַל-כָּל-אֲשֶׁר יִחְפֶּיז יִמְנָה, ואין לו בחירה על עניינים כלליים לעשות חדשות בארץ ולשנות סדרי העולם, כי הקב"ה משגיח ממרום על עולמו אשר ברא ולא יתן רשות למלכים ושרים לעשות שמות בארץ ככל העולה על רוחם, ולפיכך לא יתכן שיעשו מלחמה מכה בחירתם הרעה בלתי סיבה מוצדקת, כי לה' המלחמה (שמואל-א י"ז מ"א) ולא לגבורים המלחמה (קהלת ט' י"א) ולא בכח ולא כהיל כי אם ברוחי אמר ה' (זכריה ד' ו') ואין לשום אומה לתלות את תהלת הנצחון בעצמם ובכח גבורתם כי הכל בידי שמים.

והנה החילוק שבין ליסטים למלחמה נראה וניכר מתוך מציאות הדברים, דכל ליסטים דרכו לעשות מעשיו במחשך ובתוך יערות ומדבריות במקום שאין איש רואה, ולא ילסטם את הבריות בגלוי ובפרהסיא לעין כל, יען שאין משפט צדק במעלליו, ורק בבחירתו ברע, יחטוף. אבל מערכי מלחמה גלויים וידועים לכל ונעשים לאור היום תחת השמש כמשפט הדיינים ורודפי צדק בטעמים ונימוקים, כי אין המלחמה בכח הבחירה העצמית אלא בהשגחה וסיבה מן השמים ממעל.

[עפ"י יסודות הנ"ל מבאר בחירת האחים למנהיג את יהודה]

ולפי זה יש לומר ההבדל בין עצתו של ראובן לעצתו של יהודה, היא כעין ההבדל שבין מלחמה למעשה ליסטים. כי עצת ראובן לא להכותו נפש רק להשליכו הבורה, היא מעשה הנעשה בהסתר ובהעלמה, דאעפ"י שמחשבתו היתה לטובה להשיבו אל אביו, כעדות הכתוב, מכל מקום הצעתו היתה שלא יחרנו את יוסף בידי ובאופן גלוי לעין כל...

ואילו עצתו של יהודה היא לעשות מעשה גלוי ולמכרו לעין כל, כי דבר שדבר כזה הנעשה בפומבי ובמשפט צדק בהסכמת כל השכטים אינו תלוי בבחירתם אלא בהשגחה ממרום, ואם מן השמים יסכימו לעצתו יצליחו במעשיהם, וכמו שנתברר לבסוף שאכן היתה כזה עצה עמוקה מאת ה' כדי שירד מצרימה ויכלכל את אביו ואחיו, ועל כן שפיר קבלו השכטים את דבריו ואף עשוהו מלך עליהם, כי מעשה כזה במשפט גלוי אינו אלא דבר מלכות אשר ביד ה'.

וזהו שאמר יהודה אל אחיו מה־פָּצַע כִּי נִהְרַגְנוּ אֶת-אֶחָיו וְכַסִּינוּ אֶת-דָּמוֹ, רוצה לומר שטען כנגד עצתו של ראובן מהו הבציעה והמיצוע הנראה כמו פשרה שלא יהרגוהו בפועל רק בעקיפין ויכסו את דמו, שזהו מעשה ליסטים במחשכים ובמסתרים, אלא לָבוּ וְנִמְכַרְנוּ לְיִשְׁמָעֵאלִים וְיָדָנוּ אֶל-הַיִּבּוֹ כִּי-אֶחָיו בְּשָׂרְנוּ הָיָא, כי מוטב שלא נהרוג אותו כלל רק נמכרנו, והמכירה תהיה באופן גלוי ובמשפט חשוף לעין כל כשפוט השופטים עפ"י דת ודין, ולכן וַיִּשְׁמָעוּ אֶחָיו וְקָבְלוּ אֶת דְּבָרָיו וְאָף מִיָּנְהוּ לַמֶּלֶךְ. עכ"ל הרב מרדכי וינקלר זצ"ל.

מי היה מעלה בדעתו?

וְלֹא-יִזְכָּר שְׂרֵי-הַמְּשָׁקִים אֶת-יוֹסֵף וַיִּשְׁפָּחֵהוּ (בראשית מ' כ"ג)

הרב יצחק ולדשיין⁶ זצ"ל הי"ד תלמיד ה'סבא מנובהרדוק' פורם יריעת עומק של אמונה ע"י ודרך מעקשי החיים בספר תורת יצחק בפרשתנו. בתחילה מביא דברי חז"ל במדרש שעליהם מבסס את מערכתו, וזה לשון המדרש (בראשית רבה פ"ח ז')

⁶ הרב יצחק ולדשיין (מכונה ה'שרשובר' ע"ש עיר הולדתו) זצ"ל הי"ד, מבכירי תלמידי ר' יוסף יוזל הורוביץ זצ"ל מנובהרדוק בעמה"ח מדרגת האדם (ב"יז בכסלו יום הסתלקותו). הספר עצמו הינו מערך הבנוי על שיחות עמוקות ביותר שמסר בישיבה, ונכתבו ע"י בכירי תלמידיו. הרב עבר על הדברים והגיחם. מהכתובות החשובות ביותר היו אלו של תלמידו הרב יצחק ולדשיין, רוב הספר נערך עפ"י כתיבתו. לימים נשא את נכדתו (היא אחותו של רב חיים שמואלביץ זצ"ל שלימים נתמנה כראש ישיבת מיר.) מיישיבת נובהרדוק גדלו גדולי עולם ביניהם הרב יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, הרב יחזקאל אברמסקי בעהמ"ח חזון יחזקאל על התוספתא. ה'סטייפלר' ועוד.

דברי תורה מהרב ולדשיין שהיה בעל כושר ביאור ומסר שיחות מרוממות בישיבות בית יוסף שנסדו ע"י ישיבת האם' בנובהרדוק, נחרטו בספר גוילי אש שהינו אסופה מגדולי נובהרדוק שנספו בשואה (יצא לאור בירושלים בתשל"ג) וכן בספר רחב ומקיף של

ולא זכר שר המשקים וגו', כל היום היה מתנה תנאים ומלאך בא והופכן וקושר קשרים ומלאך בא ומתירין, אמר לו הקדוש ברוך הוא את שוכחו ואני לא אשכחהו, הה"ד ולא זכר שר המשקים. ד"א שר המשקים שכחך ואני לא אשכחך, מי היה מחכה לאברהם ושרה שהיו זקנים שיוולד להם בן, מי מחכה ליעקב שעבר במקלו הירדן שיפרין ויעשיר, מי היה מחכה ליוסף שעברו עליו כל הצרות האלו שיהיה מלך...⁸ מי מחכה לסוכת דוד הנופלת שיקימנה הקדוש ברוך הוא, שנאמר (עמוס ט) ביום ההוא אקים את סוכת דוד, שיהיו כל העולם אגודה אחת שנאמר (צפניה ג) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד. עכ"ל המדרש.

מבאר המתנות כהונה: מי מחכה – מי היה מעלה על דעתו, כלומר, מי הוא זה שיעלה על דעתו שסוף יבוא לידי כך.

מבאר הרב ולדשיין וזלה"ק:

האדם משתוקק לדעת מזה יהיה אחריתו, ומזה יהיה הסוף עמו. שאלות הסוף והאחרית ממלאות לבו של אדם. והסיבה לכך, שמאחר שקשה לו לדעת את האחרית, לכן מבקש לו האדם מצב כזה שלא יהיה האחרית שבו סתום, דהיינו כל מצב שיוכל לשער בשכל הסיבה והמסובב שלו, ישער שכך מסתבב האחרית של הדבר. ובאמת האחרית והסוף של כל הענינים מסורים רק לה' לבדו!

ידועה זו שהאחרית והסוף של כל הדברים הוא רק בידי ה' היא למעלה מהשכל הסיבה והמסובב שהוא מלא מעויות, שלא יכול האדם להבין בשכלו הסיבה והמסובב שלו, כי לדעת את האחרית של כל ההוויות והענינים זה סתום והתום מלב האדם ולא יכול לדעת בשום אופן, כמו שמנו הז"ל (פסחים נ"ד ע"ב) שבעה דברים שמכוסים מבני אדם, ואחד מהם 'אינו יודע במה משתכר'. והנה מצינו שיש כמה ענינים אשר השכל הסיבה והמסובב גוזר בהחלט אחרית הדברים לרע, ואח"כ מתברר שלא כן הוא, כמו שיארע חולה מסוכן אשר אחר ישוב הדעת של שלשה גדולי הרופאים החליטו שאין לו תקנה לחיים, ואח"כ נתברר שהחלטתם נשאר מעל, לפי שיש הנהגה למעלה משכל סיבה ומסובב.

וזהו שאמרו הז"ל כאן במדרש 'מי היה מחכה לאברהם ושרה שהיו זקנים שיוולד להם בן' מי היה עולה על דעתו שיהיה כך לבסוף, הלא לפי השבון השכל סיבה ומסובב יכול כל מבין לומר בתקיפות שבודאי יכלה כל ימיו ולא יזכה לבן, וכך אמרו האיציטגננים, אבל באמת לא כך היה האחרית, כי העלה אותו הקב"ה למעלה מכיפת הרקיע, והראה לו הקב"ה שהמניעה מהמת זקנה אין זה מניעה מוחלטת, כי האדם העליון יש עליו הנהגה מיוחדת למעלה משכל סיבה ומסובב.

מי מחכה ליעקב שיעבור במקלו הירדן שיפרין ויעשיר, אם אחד היה רואה את יעקב עובר את הירדן במקלו, האם היה עולה על דעתו שיתעשר? הרי לפי השכל הסיבה והמסובב שיעקב איש תם, הולך למקום שאין מכירים אותו, ולבן הוא איש חריף, לא יתכן שיעקב יתעשר בבית לבן הרמאי. אבל אח"כ נתברר שיעקב אבינו היה למעלה משכל סיבה ומסובב, כמו שביאר הרמב"ן (בראשית ל"א ח') שלבן היה מחליף את משכורתו אחרי שכבר התעברו הצאן, והיו יולדות כרצון יעקב...

מי היה מחכה ליוסף שעברו עליו כל הצרות האלו שיהיה מלך [מהמדרש לעיל]. לפי השכל הסיבה והמסובב היינו צריכים לדון שבודאי ישאר עבד עולם, שפל ונבזה, לא יוצלח, אחר שנמכר לישמעאלים במחיר נמוך, מי עלה על דעתו שיקפוץ ממדרגה למדרגה כעל כנפי נשרים, אבל אח"כ נתברר שהאחרית היה בבחינה כל כך נפלאה עד שלא היה בראשיתה כלום, וההשתלשלות היתה ע"י סיבות נפלאות... [כך המדרש הולך ומביא עוד דבריהם של משה, רות, דוד, חנניה מישאל ועזריה, שלפי ראות עיני הטבע הכליון היה אמור להיות מנת חלקם, אך לא היא, וכל אחד מהם לא זו שנשאר בעולם החיים, אלא אף עלה לגדולה עצומה, וכך תהיה אחרית הגאולה העתידה בב"א]

שיחותיו ומאמריו של הרב ולדשיין תורת יצחק שיצא לראשונה בתשל"ד, ובשנית במהדורה מורחבת ומפוארת בתשע"ז שבחלקו השני נכתבו תולדותיו ותולדות בנו הרב רפאל ולדשיין זצ"ל שהוגלה לסיביר וזכה להנצל עם אמו לעלות לארץ ישראל והקים משפחה לתפארת.

רבי יצחק ולדשיין נרצח עם תלמידי ישיבה עמם נלקח באמצע שיעור שמסר באיזור וילנא בתמוז תשי"א.

⁷ ביאור הדברים (עפ"י מדרש רבה המבואר) ששר המשקים רצה לזכור ולהזכיר את יוסף, ולכן עשה תנאים כלומר מאורעות שזיכרו לו את הדבר, וכן חיפש הזדמנויות נאותות להזכיר את יוסף, ואפילו עשרה קשרים בבגדיו כדרך הרוצים לזכור דבר מה ועושים קשר בבגדיהם. אך בהשגחת ה' מכוונת כל אלו לא הועילו והוא שכח, וזאת מכיוון שעדיין לא הגיעה השעה מאת ההשגחה הראויה לך, וכן כדי שלא יתלה שר המשקים את הצלתו של יוסף מעצמו.

⁸ המדרש ממשיך ומונה אירועים מכל כתבי הקודש שעולים למנין תשעה. רבי שמואל אשכנזי בפירושו יפה תואר השלם, מבאר באריכות מה נלמד מכל אחד מאירועים אלו. הוא מלמדס הן במובן הגאולה ומהלך כלל ישראל, וגם במהלך של האדם הפרטי.

סיום דברי המדרש: מי מחכה לגלויות שיהיו לשם ולתהלה, מי מחכה לסוכת דוד הנופלת שיקימנה הקב"ה...מי מחכה שיהיו כל העולם אגודה אחת, שנאמר [צפניה ג' ט'] **בְּיָמָיו אֶחָדָּם אֶלְעָמִים שָׁפָה בְּרוּרָה לְקִרְאֵי כָּל־בְּשָׂם ה' לְעִבְדוֹ שְׂבָם אָחֵד.**

ביאור הדברים שכמו כן אנו צריכים להבין ולהאמין לכל ההבטחות, שיהיו כל ישראל לשם ולתפארת, ועוד יקום מלכות בית דוד, ועוד יהיו כל ישראל וכל העולם אגודה אחת לעשות רצונו בלבב שלם אעפ"י שאין בעת הסיבות הטבעיות שמראים על זה, אבל יש לנו את הכלל שאף ככל המצבים סופם לא היה מסיבה טבעית אלא מסיבה רוחנית, אם כן יש לנו לבטוח בה' אשר גדולה זכות הבטחון שיצמח מזמנה אחרית למעלה מכל שכל סיבה ומסובב. כמו סופו של אברהם שזכה לבן...של יעקב שזכה לעשירות...ויוסף שנתברך במלכות ומשה שנעשה מושיע לישראל...

[לימוד הדרכה בחינוך ממדרש זה]

זכמה פעמים אנו רואים בחוש שכמה תלמידים שלפי מבט היצוני אי אפשר להגיד עליהם כלל מאחריתם וסופם, ואח"כ נתברר שתופסים מקום היותר חשוב בחיים, עד שלא יאומן כלל כי יסופר, ובעל כורחנו אנו צריכים להבין כי רק סיבה רוחנית יש כאן, כי מצד סיבה גשמית אי אפשר זאת בשום אופן. והסיבה היא בזכות שבירת הרצון. אצל יוסף שאמרו חז"ל שכל מצב המלוכה שהשיג במצרים, היה בזכות שבירת הרצון, ולא רק הנם של המלכות בלבד, אלא גם הנם של קריעת ים סוף היה ג"כ בזכותו, וכמו שאמרו חז"ל (מדרש תהלים קי"ד ט') הים ראה ויננס, מה ראה...ארונו של יוסף יורד לים, אמר הקב"ה ינום הים מפני הנם מן העבירה, שנאמר (בראשית ל"ט י"ג) וינס החוצה, אף הים נס מפני שנאמר הים וראה ויננס...

עלינו להרגיש את המציאות הזו, שכל האחרית של הראשונים לא היה ניכר עליהם מתחילה, מפני שרק הסיבה הרוחנית גרמה את עלייתם וסגונם. אם כן צריך כל אחד להגביר את הרגשת השכל על הרגשת הדמיון, אעפ"י שלא יכול להעלות על דעתו את אחרית הדברים, אבל בשביל זה לא יגרע מדרגת הסיבה הרוחנית, כי טבע הרוחניות הוא למעלה מחשכל הסיבה והמסובב.

ז'ומה נעשה? הדמיון נחל שוטף והשכל יטבע' סיבה טבעית יש לה דמיון והשערה. וזה נותן חיות בלב המקוה, אבל סיבה רוחנית מובן בשכל, אך אין לו דמיון, לכן ינצח הדמיון את השכל, אם לא נוליכנה באניה, שהיא רגשת הנפש ופערת הרוח' [אגרת המוסר לרבי ישראל סלנטר ד"ה פגעי התבל], ועלינו ללמוד מוסר בהתפעלות והתרגשות, ואז נתעלה מעל גלי הדמיון השוטף ונעלה מעלה מעלה בעז"ה. עכ"ל הרב יצחק ולדשיין זצ"ל הי"ד.

זיהוי נסיון תקיפת היצר – נורדיק!

וַיְהִי כִּדְבַרְהָ אֱלֹהִים יוֹם יוֹם וְלֹא־שָׁמַע אֱלֹהִי לְשָׁכַב אֶצְלָהּ לְהוֹת עִמָּה (בראשית ל"ט י')

הרב מרדכי בריסק⁹ כותב בספר דרשות מהר"ם בריסק בדרשה לשבת שובה (תרצ"ד ד"ה ונחזור לדברי אגדה) וזלה"ק:

⁹ הרב מרדכי בריסק (תרמ"ז-תש"ד). נולד בהונגריה. למד אצל אביו הרב יהושע בריסק ואח"כ אצל הרב מרדכי לייב וינקלר בעהמ"ח שו"ת לבושי מרדכי. בגיל ח"י הוסמך להוראה ע"י הרב פינחס חיים קליין, ובהגיעו לשנת הכ"ג נתמנה לדיין. בצעירותו התכתב עם גדולי עולם ביניהם רבו הלבושי מרדכי, המהרש"ם – הרב שלום מרדכי הכהן שבדרון, האדמו"ר ממונקטאש הרב צבי הירש שפירא בעהמ"ח 'דרכי תשובה' זכר צדיקים לברכה.

בהיותו בן ל"ג נבחר לשמש ברבנות במחוז טשאנד שברומניה, חמישים ישובים היו פרושים תחת חסותו. במקום זה הקים ממלכה של תורה ומפעלי חסד רבים. הישיבה שהקים ועמד בראשה היתה מפאר פעולותיו. ייסדה בפחות ממנין בחורים עד שבשיא תפארתה נהרו אליה אלפי תלמידים ונחשבה לישיבה הגדולה ביותר ברומניה וטרנסילבניה הסמוכה לה. שיעוריו הלמדניים היו בנויים לתפארה משילוב של ביאור הפשט הישר והגיון צלול שצלח נחשולי קושיות ותמיהות במהלך בניית הסוגיה. אמנם גדלותו התפרשה גם לשדה הפסיקה הלכתית. בסוגיה הלכתית קשה של מחלוקת בענין כשרות המקוה בעיירה מסוימת בהונגריה בין רב המקום טען לכשרות המקוה, לדומ"ץ שאסרה בגלל סוגיה של 'זחילה שאינה ניכרת' (מובאת בשו"ת מהר"ם בריסק ח"ד בסימנים הראשונים). המהר"ם מבריסק נטה לדברי הרב ולהכשיר את המקוה. הגם שרבנים מהונגריה רצו אפילו לירווחא דמילתא לתקנו, הוא טען בתוקף להשאירו בכשרותו ללא תקון כדי לא להוציא לעז על הראשונים ילדי ישראל הקדושים והטהורים. בסופו של דבר נמסר הדבר לזקן רבני הונגריה הרב שלמה זלמן עהנרייך אב"ד קהילת שימלוי זצ"ל הי"ד, בעהמ"ח שו"ת לחם שלמה, שהכריע להיתר.

בספר ממנו הובאו הדברים לקמן נמצאות דרשות רבות שמסר לבני הישיבה כ'פתיחה' לזמני הלמוד, וכן דרשות לימים נוראים שבת הגדול ועוד. הספר יצא לראשונה מכת"י תשמ"ז (ברוקלין) דרשתו האחרונה שנאמרה ונדפסה היתה של שבת שובה תש"ד, כאשר מרבית יהדות אירופה כבר נרצחו ע"י הנאצים ימ"ש, והכורת שעלה על יהדות הונגריה בסוף מלחמת העולם השנייה, עלה בסערה השמימה גם המחבר ב"א בסיון תש"ד.

...מה שאמר שלמה המלך ע"ה (משלי ט' י"ג) **אַשְׁתְּ כַפִּילוֹת הַמַּיִם פְּתִיחוֹת וּבְלִידָתָהּ מָה וּפִירֵשׁ בְּאֵלֶיךָ שֵׁם כִּי בֵּא שְׁלֹמֹה** המלך ע"ה לבמל תלונות בני אדם האומרים מה נשתנה היצר הטוב מהיצר הרע, כי אם היה היצר טוב בא אל האדם כל כך בהיצר הרע גם כן היינו שומעים לו, ותיריך להנה אנו רואים בעולם המסחר והסחר המביא אבנים טובות ומרגליות אינו צריך ריבוי דברים לפתות הקונה, לא כן מוחר שבא למכור סחורה מזויפת צריך השתדלות רב למכור סחורתו.

כן הוא החילוק בין היצר טוב ליצר הרע כמובן, ועל כן אומר הכתוב **אַשְׁתְּ כַפִּילוֹת הַמַּיִם שְׂמַדְבַּרְתָּ הֶרְבֵּה, וְלִמָּה, כִּי הִיא פְּתִיחַת וְכִל יִדְעָה מַה שֶׁהִסְחֹרָה מִגִּנּוּנָה וְצָרִיכָה לְדַבֵּר הֶרְבֵּה שֶׁתּוֹכֵל לְמַכְרָהּ. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר גְּבִי יוֹסֵף (בראשית ל"ט י') **וַיְהִי כִּדְבַרְהָ אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר יוֹסֵף, מִזֶּה הֵבִין יוֹסֵף כִּי מַעֲשֵׂה הַיֵּצֵר הָרַע הִיא זֹאת וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ, וְזֶה שֶׁאֵמַר הַתָּנָא (אבות ג' ט"ז) **הַחַנּוּת פְּתוּחָה שֶׁל הַיֵּצֵר הָרַע וְהוּא מִקּוֹף וְסוֹבֵב אֶת הָעֵינִי בַסְּחָרָה וּלְפָתוֹת בְּנֵי אָדָם בְּרֵאשִׁית שְׁמִיעָה וְדִיבּוּר וְכִיּוּצָא, אִמְנָם מִזֶּה עֲצָמוּ שֶׁהוּא צָרִיךְ הַשְׁתַּדְּלוֹת כֹּל כֵּךְ, מִזֶּה נִדְעַ שֶׁשָּׁקֵר בְּמַעֲנֵה פִּי כִּי לְסַחֲרָה טוֹבָה אֵין צוֹרֵךְ רֹב הַשְׁתַּדְּלוֹת, אִמְנָם שִׂוְכֵל לְהַנְצִל מִמֶּנּוּ בְּעִנְיָנִים כְּאֵלוֹ אֲשֶׁר מְקוּשָׁרִים בְּתַאּוּזוֹת עֲצוּמוֹת, צָרִיךְ עֹזֵר וְסַעֵד מִמַּעַל...******

יְאֵנִי שְׁתֵּי מִשְׁמַעוֹת

וַיִּשָּׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵיּוֹרִיכָה בְּבוֹר... וַיִּשָּׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמֶר הִילֵד אֵינָנו וְאֵנִי אֵנָה אֲנִי־בָא. (ל"ז כ"ט-ל'). הרב שמעון בצלאל ניימן זצ"ל הי"ד בספרו **פְּנִינִים יְקִירִים הַחֲדָשׁ מְבִיא דְבָרֵי מַעֲשֵׂה רֹקַח לְרִבְנֵינוּ אֶלְעָזָר רֹקַח אֲב"ד אֲמִשְׁטַרְדָם וְזֹלָה"ק: ...אֵינָנו בְּרֵש"י... כֹּל זְמַן שֶׁהִיָּה יַעֲקֹב בְּאִבְלִיּוֹת לֹא שֶׁרָתָה עֲלָיו שְׂכִינָה, דֹּאֵין הַשְׂכִּינָה שׁוֹרָה מִתּוֹךְ עֲצָבוֹת. וְיִדְוַע (זהר בראשית י' ע"ב) שְׂכִינָה נִקְרָאת 'אֵנִי...וְזֹכָה מְבוֹאָר: הִילֵד אֵינָנו וְאֵנִי פִירוּשׁ גַּם הַשְׂכִּינָה, דָּאֵם הִיתָה אֲצִלוֹ הִיתָה מְגַלָּה לּוֹ וְאֵנִי (ראובן) לֹא הִיָּתִי הֵיב בְּדַבְרָה. עֲכָשִׁיו שֶׁהִילֵד אֵינָנו וְגַם אֵנִי (הַשְׂכִּינָה), אֵנָה אֵנִי (ראובן) בָּא...'**

חֲנוּכָה

קְרִיאַת בְּרַכַּת כַּהֲנִים בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חֲנוּכָה

בספר **שיח יצחק** (ח"א או"ח סימן של"ה) לרב **יצחק וורבוני**¹⁰ זצ"ל הי"ד כותב לבאר טעם שבקריאת התורה של חנוכה שהיא מפרשת הקרבת הנשיאים בחנוכת המשכן, ומקדימים לקרוא ברכת כהנים הסמוכה לה וזל"ה"ק:

בטור או"ח סימן תרפ"ד שקורין בראשון של חנוכה פרישת ברכת כהנים, לפי שהנם נעשה ע"י הכהנים, עיי"ש. יש להעיר שיש עוד טעם בדבר, ממדרש רבה בהעלותך (ט"ז י') ז"ל: **י"א שְׂכֵמִים הִקְרִיבו וְכו' הוּיָן מְנַשְׂיָאוֹ שֶׁל לׁוֹי וְכו'.** אמר לו הקב"ה לְמֹשֶׁה לֵךְ אֲמֹר לּוֹ לֵאמֹר, אֵל תִּתִּירָא, אֵל תִּתִּירָא, לְגִדּוּלָה מִזֶּה אֵתָה מִתּוֹקֵן. לֵכֵךְ נֶאֱמַר **דְּבַר אֵל אַהֲרֹן וְאֵמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת הַנְּרוֹת. קְרִבְנוֹת כֹּל זְמַן שְׂבִית הַמִּקְדָּשׁ קִיּוּם, הֵם נִוְהָגִים, אֲבָל הַנְּרוֹת לְעוֹלָם. וְעִיּוּן בְּרַמְבַּ"ן (במדבר ח' ב') מוֹבָא גַם בְּמַתְנֵי כַּהֲנֵה כֹּאֵן. וְמֵאַחַר דִּגְם בְּרַכַּת כַּהֲנִים נִיתְּנָה לְאַהֲרֹן כְּמוֹ נְרוֹת חֲנוּכָה, שֶׁלֹּא יִבְטְלוּ לְעוֹלָם. לֵכֵךְ לְעַנְד־קוֹרִין בְּרַכַּת כַּהֲנִים בְּיוֹם רֵאשׁוֹן דְּחֲנוּכָה.**

בנו הרב **אהרן צבי בריסק זצ"ל** ניצל מגיא ההריגה עלה לארץ ישראל והקים בנתניה ישיבת **'מהר"ם בריסק טשעקא'** ע"ש אביו. אך טרם הגיע לגיל חמישים נדע האילן בשיא פריחתו. הספר הזה וכמו"כ **חידושי סוגיות מהר"ם בריסק** שיצא לאחר שנים נוספות, המשיכו את שושלת קודש הזהב ע"י נכדיו וניניו. (התולדות נכתבו עפ"י הקדמת המלבה"ד, וכמו"כ עפ"י מאמר **'בקדושה של מעלה'** לרב פינחס אליהו אייזנטל שליט"א התפרסם בתוספת ל'המודיע' ערב שבועות תשס"ג).

¹⁰ **הרב יצחק ווייס זצ"ל הי"ד**, נולד בשנת תרל"ג בעיר פרשבורג שבסלובקיה. הוא למד בישיבה בעירו אצל רבו המובהק הרב **שמחה בונם סופר בעל 'שבט סופר'**, ובגיל עשרים כבר שימש כאחד מרבני העיר. בשנת תרס"ד מונה לרב בעיר אדלבורג שליד פרשבורג, ובשנת תרע"ו מונה כראב"ד של הקהילה החשובה ורבו, וגם הקים בה ישיבה שעמד בראשה. הוא עסק הרבה גם בתורת הנסתר, ואף התקרב לכמה מגדולי החסידות של ימיו. זכה להערכה רבה מגדולי דורו עימם היה בקשר, ובעיקר היה קשור לידידו הרב **יששכר שלמה טייכטאל**, בעל שו"ת **'משנה שכיר'** ומחבר הספר **'אם הבנים שמחה'**, שאף הוסיף קונטרסים של תשובות מאת הרב **יצחק ווייס** לכמה מחיבוריו. **הרב וואזנר זצ"ל** העיד עליו **"שהיה בקי עצום בכל מכמני התורה כי לא שכח מעולם, והכל שגור בפיו, הלכה ואגדה שו"ת וספורי הדורות..."**

הרב **יצחק ווייס** נרצח בידי הנאצים בשנת תש"ב. רוב כתביו בכל חלקי התורה אבדו בשואה. היה עד ראיה שסיפר כי בזמן שהעלו הרשעים הארורים את היהודים לרכבת בדרך להשמדתם, הם העמידו אותה במרחק מסויים מהרציף, ורק בהליכה על גבי קרש, ניתן להגיע לקרון. כתוצאה מכך זקנים ותשושים נפלו בעלייתם, ונורו במקום. הרב וייס שהיה בגיל כשבעים, נטל בידיו שתי מזוודות עמוסות בכתבי היד שלו מתוך כוונה להצילם, עמם דילג על הקרש המכשיל והצליח להכנס לקרון, אבל קויים בו: **גוילין נשרפים ואותיות פורחות, וכל הכתבים הללו אבדו יחד עם מחברם. שרידי כתבים אחרים הוציאו לאור בני משפחתו את הספר 'שיח יצחק', ע"י מכון ירושלים.** בשנת תשע"ח יצא לאור מכת"י חלק נוסף של השו"ת, ממנו הובאה תשובה זו. (עריכת תולדותיו עפ"י שו"ת בר אילן).

ביאור פסוק ממזמור שיר הנוכת הבית, הנאמר בחנוכה

מה־בַּצַּע בְּדַמִּי בְּרַדְתִּי אֶל־שַׁחַת הַיּוֹדֵךְ עֵפֶר הַיְגִיד אֶמְתִּיךָ (תהלים ל' י')

בספר **בסוד קדושים** (מאמרי חנוכה שנת תרצ"ו נר שלישי) לרב שלמה דוד יהושע מסלונים¹¹ זצ"ל הי"ד מובא וזל"ק: **מה בצע בדמי – אבי הקדוש זיע"א היה אומר: מה בצע בדמי – שותקים ושותקים עד שנאלם הפה מלדבר, רק מה אפשר לעזור, מי ראוי לדבר? אלא התועלת שבדיבור שלכה"פ [שלכל הפחות] לא יתיישר בלב האדם מצבו הירוד.**

היודך עפר היגיד אמיתך – יש שהושבים שהתפללו, שלמדו, ויצאו ידי חובתם, אבל באמת כל זה אינו חשוב עבודה, ורק תנועה אחת של אמת – היא הנרצית מן הכל, אלא שלזכות לזה צריך לומר ולומר אפילו מאה פעמים, ואולי פעם אחת יהיה דבור של אמת. וכדכתיב (קהלת י"ב י"ד) **כִּי אֶת־קִלְמֵעֵשָׂה הָאֱלֹקִים יָבֵא כְּמִשְׁפָּט עַל כָּל־עַלְמֵי אֲרָצוֹת וְאִם־יָרַע, כְּלוּמֵר גַּם אֶת הָרַע וְגַם אֶת הַטּוֹב, הָרַע וְדָאֵי הוּא שֵׁשׁ עֲלוּי דִּין וְחִשְׁבוֹן, אֲבָל גַּם אֶת הַטּוֹב דִּינִים אִם הוּא אֱמֶת לֹא־מִיתוּ.**

בעקבתא דמשיחא ההסתר גדול עד מאוד, הן ברוחניות והן בגשמיות, ועל זה רומז הפסוק (תהלים צ"א א') **יֵשֶׁב בְּסֶתֶר עֲלֹוֹן בְּצֵל שְׁדֵי יְתָלֹוֹן, שֶׁהָרָאִי תִיבוֹת, כְּרָאִי תִיבוֹת עֲנַנִּי בְּמִרְחָב יָהּ (תהלים ק"ה ה') – כשמאמינים שגם בתוך ההסתר ה' יתברך אתו, זוכה אה"כ לענני במרחב יח, שעוזר לו ה' יתברך ומאיר לו.**

בצל שדי יתלונן – מזוהה בימין נר חנוכה בשמאל (שבת כ"ב ע"א) מקודם הוא השם 'ש' –ד– י' שעל המזוזה, עם צמצום שאמר לעולמו די, ואה"כ ענני במרחב – שנהיה לו אור. עכ"ל האדמו"ר מסלונים הרב שלמה דוד יהושע זצ"ל הי"ד.

הארת התפלה המנציצת מכוונה עלושת מסכים

לֹא־תִירָא מִפְּחַד לְיָלֶה מִחֵין יְעוֹף יוֹמֵם, מִדְּבַר בְּאֶפֶל יְחַלֵּךְ (תהלים צ"א ה'–ו')

הרב יחזקיהו פיש¹² זצ"ל הי"ד מהאדאם (הונגריה) כותב במערכת כתביו שנדפסו לאחר העלותו בסערה השמימית בספר **לב יחזקיהו** (מועדים חנוכה עמ' רנ"א) פירוש בדרך חסידות שמשמעותה כי גם דיבורים של תפילה ותורה שאינם נובעים

¹¹ אדמו"ר רבי שלמה דוד יהושע (בספרי חסידות סלונים מכונה 'מוהרשד"י') וינברג זצ"ל הי"ד בנו של האדמו"ר הקודם ה'בית אברהם' שנפטר באופן פתאומי בתרצ"ג. קיבל את האדמורות בהיותו בן עשרים ואחת בלבד, הוא היה הרביעי בשושלת הסלוניםאית. למרות גילו הצעיר מאוד עסק בפעילות קודש למען הצבור, השתתף בכנסיה הגדולה השלישית של אגודת ישראל במאריבנד (תרצ"ז). היה בעל מנגן נפלא, צנוע. היה מקורב ומכובד אצל גדולי עולם ביניהם הרב חיים עוזר זצ"ל, כן היה ביחסים טובים וקרובים עם הרב אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד שניהם התגוררו בברנוביץ, והקשר החם שהיה עם אביו הביית אברהם המשיך עם הבן. בתקופת השואה למרות שהוצע לו להמלט על נפשו הוא לא רצה לעזוב את 'ילדיו' חסידיו, היה אהוד על כל החוגים' שהיו בגטו בבראנוביץ. ספה בו מרחשוון תש"ד. רק שרידים מדברי תורתו לוקטו לספר **זכרון קדוש** שבחלקו הגדול נכתב מאמר לזאת העוסק בענין השואה מבחינה אמונית, מהאדמו"ר ר' שלום ברזובסקי זצ"ל בעהמ"ח **נתיבות שלום** הנודע. הספר **בסוד קדושים** בו תורות ומכתבים נוספים מהאדמו"ר, וכן תולדותיו בהרחבה גדולה.

¹² הרב יחזקיהו פיש (י"א בניסן תרמ"ה–כ"ח אייר תש"ד). נולד לאביו הרב אהרן פיש זצ"ל אב"ד האדאס (הונגריה) בעהמ"ח **קדושת אהרן** עה"ת בדרך הסוד (נדפס לראשונה לפני השואה ובמהדורה חדשה ע"י מכון אהבת שלום ירושלים תש"ע) וכן שו"ת **פרח מטה אהרן** (נדפס מכת"י ע"י מכון אהבת שלום ירושלים תשנ"ו). נקרא יחזקיהו עפ"י הוראת רבו הרב אליעזר צבי הדמשק אליעזר (פירוש לזה"ק) מקורמנא. בשנות נעוריו למד בשיבת הרב יהודה גרינוולד בעהמ"ח **זכרון יהודה**. בשנת תרס"ו נשא לאשה את מרת רחל פעריל וולדמן בתו של רבי ישראל שמעון, שהיה מקושר בשלשלת משפחתית לבני יששכר, ולעטרת צבי מזידיטשוב. לאחר כמה שנים שלא נולדו להם ילדים הוסיפו אות ה"א לשמה בהוראת אביו בבחינת ה"א **לכם זרע** (בראשית מ"ז כ"ג), ונקראה רחל'ה ואז נולדו להם שתי בנות, לאחר כמה שנים נולד להם בן, **צבי אביגדור** ולאחריו עוד ארבעה בנים האחד (יעקב) נפטר בשנות ילדותו. בתקופה הראשונה ישב בביתו בעיר הולדתו ולמד שיעור בגמרא עם תלמידים בכל יום כמה שעות, לאחר הלימוד התפלל מנחה כשהוא חבוש בתפלין דר"ת, ודאג לתלמידיו במסירות. באותן שנים סירב לקבל על עצמו עול הרבנות, רק הסכים להתפלל בבית המדרש של הבעלי בתים עד שהפסיק זאת. כחצי שנה לפני פטירת אביו הרב אהרן, פקד עליו הרב יעקב משה מקאמרנא שיתחיל לומר ד"ת ברבים בסעודה שלישית, היה זה באלול תרפ"ז. בעש"ק פרשת ויגש ו' טבת תרפ"ח, בעת שירד אביו לטבול לכבוד שבי"ק שבק חיים לכל חי. אותה שבת עדיין לא באה השמועה אליו על פטירת אביו, רק במוצש"ק בשרוהו. אז קיבל על עצמו הנהגת הקהילה (לאחר שבאותה שבת שצויינה לעיל באלול, הסמיכהו רבו מקאמרנא, ולא הארכתני כאן בתיאור המעשה). מידי שנה בזאת חנוכה שחל ימים ספורים לפני היארצייט של אביו ערך סיום ש"ס לעילוי נשמתו עם סעודת 'זאת חנוכה'.

היה מצטיין בעבודת התפלה שהיו ב'קול אדיר וחזק כשאגת הארי ובהשתפכות הנפש כבן המתחטא לפני אביו' באחת מפתקאותיו כתב וזל"ק: **הנה אני מאמין באמונה שלימה שאותיות התורה והתפלה מקשרים את ישראל לאבינו שבשמים, ואם האדם מקשר את עצמו להאור אין סוף המאיר בתוך האותיות, זהו המתקת הדינים ופועל יותר מכל הסיגופים, כידוע שאמר זאת הבעש"ט הקדוש זי"ע להיתולדות' [רב יעקב יוסף מפולנאה היתולדות יעקב יוסף]. משולב עם זאת הכנעותו ושפלותו לפני ה' יתברך, והכרתו כי ה' יתברך הוא המנהיג הכל.**

השואה שהחלה ביי"ז באלול תרצ"ט עש"ק 'כי תבוא' הגיע למעשה להוגריה רק לקראת סיומה של אותה תקופת אימים באביב תש"ד. באחרון של פסח (יום שמיני בחו"ל) ערך בפעם האחרונה את שולחנו הטוהר, ובליל מוצאי יום טוב הטמין עם בנו ה'פרי אליעזר'

מעומק כוונה זכה ונקיה, אין לזלזל בהם אלא להתחזק כי גם הם עולים לפני ה' יתברך הוא 'אלופו של עולם' ואלו דבריו הקדושים.

עלה בדעתי בעת אמירת אצל נר ראשון דחנוכה שנת שב"ת¹³ על דרך הקדמת הזוהר (דף י') בפירוש הפסוק (שיר השירים ג' ו') **מִי זֹאת עֹלָה מִן־הַמִּזְבֵּחַ כְּמֵה דָאֵת אִמֵר וּמִדְּבָרֶיךָ נִאֶנְהָ (שם ד' ג') ופירוש 'מדבר' לשון דיבור, וכן פירש בזוה"ק (בלק ר"ה ע"ב) על הפסוק (במדבר כ"ז ג') אָבִינֹהּ מִתּוֹ מִמִּדְּבָרֶיךָ פִּירוּשׁ בְּדִיבּוּר. והפירוש **לא תירא מדבר באפל**, אפילו אם דיבורי תורה והתפלה שלך הם עדיין ב'אופל' ה"ו בלי היות ונראין כמו באפילה, אעפ"כ תתחזק כי גם שם אלופו של עולם מאיר, כי אני מאמין באמונה שלימה שאותיות התורה ותפלה מקשרים את ישראל לאבינו שבשמים, כי אפילו הכי יחלף פירוש יש להם הליכה. והביא ראיה אשר באפ"ל הם אתוון באלף, באלף הרי אשר אפילו באפל גם שם אלופו של עולם¹⁴ מסתתר.**

פרסומי ניסא לאדם המדליק לגלות האור הטמון בו

באמרי אמת לרבי אברהם מרדכי אלתר זצ"ל (ניצל מגויא ההריגה כמבצע מסוכך, עשרות מבני משפחתו עלו על המוקד, עלה לארץ ישראל ונפטר בירושלים שבועות תש"ח) כתב במאמרי חנוכה (שנת תרע"ז) וזלה"ק: **ענין פרסומי ניסא הוא שצריך כל אדם לפרסם בעצמו ושיתפשט בתוכו כח הנם כמו שהיה הנם בפך שהיה בו שמן ליום אחד ונתפשט לשמונה ימים, כתיב נר ה' נשמת אדם חופש כל הדרי בטן, ואמר אאז"ל דאיתא בפסיקתא 'חופש' מלשון לחופשי ישלחנו. חנוכה הוא זמן שיכולים להתיר כל האיברים ולשעבדם לה' יתברך. בגלות יש הסתרות מהטבע ונפלאות הוא למעלה מן הטבע ויכולה הקדושה להתפשט, וארץ ישראל היא ג"כ 'פשטא לה וגמדה לה'...עובד ה' צריך בכל יום לחדש בעבודת הכורא שירות ותשבחות וזה הפירוש ש'בראן בריה חדשה' וזה הוא תכלית של ישראל כדכתיב (ישעיהו מ"ג כ"א) עִסְיוּ יִצְרְתִי לִי תְהַלְתִּי יִסְפְּרוּ... [ראה בספרו של הרב אהרן יהודה לייב שטיינמן זצ"ל ימלא פי תהלתך ה"ב עמו תנ"ו, שכתב יסוד דומה].**

כתבי יד וחפצי ירושה שהיו לו, וכך שרדו לפליטה ומצאום לאחר שובם מהגיהנם של מחנה ההשמדה, אמנם ספר תורה שהטמין לא זכו למצאו.

בכ"ה באייר גירשו אותם מהגטו לרכבת שהובילה אותם לאושוויץ, ובכ"ח באייר עלה על המוקד. בנו אליעזר, הפרי אליעזר היחיד שזכה להנצל מהתופת מכל משפחתו, וממנו המשיכה לבעור שלהבת המשפחה. המאמר והתולדות עפ"י הספר **לב יחזקיהו** שיצא לראשונה מכת"י ברוקלין תש"פ, ע"י נכד המחבר.

¹³ באמצע שנות חורבן השואה, תש"ב. על יהדות הונגריה עלה הכורת רק באדר שנת תש"ד.

¹⁴ ויאמר ה' אל הנחש כי עשית זאת וגו' (משלי טו כ"ח) אִישׁ תְּהַפְּכוֹת יִשְׁלַח מִדִּין וְנִרְדָּן מִפְּרִיד אֱלֹהֵי, איש תהפוכות זה הנחש שהיפך דברים על בוראו, ונרגן שריגן דברים על בוראו, ואמר לא מות תמותון, מפריד אלוף שהפריד **אלופו של עולם (בראשית רבה כ' ב.)**.